

Vaikštantys vandeniu

Baltų tikėjimo bendruomenės Romuva nariai Inija TRINKŪNIENĖ, Jonas TRINKŪNAS, Jonas VAIŠKŪNAS, paakinami Liudviko GIEDRAIČIO, nušviečia savojo (prigimtinio) tikėjimo ir jį išpažįstančių žmonių Lietuvoje dvasines, juridines, įvairias kitokias sąlygas. Atskiru žodžiu internetu iš JAV įsiterpia jaunasis šio tikėjimo išpažinėjas Martynas GIRČYS, Merylando universiteto studentas.

L. G. Noriu jums, kurie skelbiatės senosios tikybos puoselėtojais, nupasakoti žmonėms jos dvasinę, fizinę, juridinę būklę Lietuvoje. Pirmiausia – kaip tą tikyba įvardinat?

J. T. Kalbėdami dažniausiai pasakom „senasis lietuvių tikėjimas“. Bet tai ne itin tikslu (nejauna ir krikščionybė). Aiškumo dėlei priduriam „pagoniškas“. Bet šiaip to termino vengiam, nes žodis „pagonybė“ lyg savaime priešina su „krikščionybė“: krikščionims jis turi aiškia neigiamą prasmę, o daugeliui atrodo, kad „pagonis“ – tai ir „antikrikščionis“. Vengdami tokių prasmių, vengiam ir žodžio „pagonis“. Kartais ištariam „senameldiška tikyba“, turėdami omeny senosios, tradicinės, mūsų tikybos tąsą.

L. G. Kiek jūsų Lietuvoje?

J. T. Pareiškimus į Romuvą parašiusiųjų, atvirai, aktyviai dalyvaujančiųjų sueigose, apeigose – apie du šimtus. Tačiau dažnai girdėdami labai daugelio žmonių palankius pasisakymus, linkę manyti, kad bent dešimtadalis Lietuvos gyventojų pritaria mums.

L. G. Ko stinga, kad pasidarytų tikrais jo išpažinėjais?

J. T. Mūsų aktyvumo, savotiško „misionieravimo“. Mes to, galima sakyti, sąmoningai vengiam, nes labai stokojam rašytinio žodžio, tikybos tiesų išdėstymo. Tuo, kas neišdėstyta raštu, mūsų žmonės ne itin pasitiki... Esu dažnai klausiamas – kur jūsų šventoji knyga? Parodau į medį. Betgi suprantam: tokio paaiškinimo žmonėms nepakanka.

L. G. Ar turit datą, nuo kurios skaičiuotumėm būtent Romuvos pradžia? Kokie poslinkiai, pasikeitimai?

I. T. Tą laiką skaičiuojam nuo pirmosios, 1967 m., Rasos šventės Kernavėje. Ugnies užkūrimo ten. Tai buvo mūsų sąmoningas, aiškiai žinant, ko siekiame, apsisprendimas. Ir štai 33 metai – žingsnis po žingsnio mūsų sąmoningumas auga, gilėja, o būrys suvokiančiųjų save senosios tikėjimo tradicijos tęsėjais, išpažinėjais, galinčiais atlikti ir apeigas, – plečiasi. Jaučiamės tvirti: turim visą savo tikėjimo filosofiją, praktinę patirtį.... Stinga, kaip sakyta, tik rašytinio žodžio.

J. T. Žvelgdamas į tas tris dešimtis metų, matau lėtą, bet nuolatinį atsivėrimą, įsisauginimą. Pradžioj buvom daugeliui nesuprantami, gal net ne visai normalūs. Dabar – bent niekas nebesistebi.

L. G. Kas dažniausiai lemia apsisprendimą senojo tikėjimo „naudai“, kas sąlygoja žmogaus sieloje tą tuštumą, kurią galbūt užpildo pagonybė, kur jos dvasinė terpė?

J. V. Pateiksiu pavyzdėlį. Mokyklose mokiniai gali rinktis

etikos ar tikybos pamokas. Duktė pasirinko krikščioniškąją tikyba. Grįžo kartą iš tokios pamokos ir verkia: tikybos mokytoja pasakius, kad žvėriukai, gyvūnai neturi sielos. Verkia: kaipgi taip – mūsų Bardas neturi sielos... Mes manome, kad ir gyvūnai turi sielas, ir medžiai (gal tik kita, snūduriuojančia, būseną), ir net daiktai, susiję su žmonių istorija, pasaulėžiūra, su tuo, kas daugeliui brangu, jie gali būti net šventi (tarkim – aukurų akmenys)... Manom, kad senasis tikėjimas užpildo krikščionybės nutrauktą gyvą ryšį su aplinka. Esam labai artimi žaliųjų judėjimo žmonėms: pamilusieji gamtą atranda, pamato, kad yra artima jų dvasiai pasaulėžiūra, tikyba, ir ateina pas mus. Juk šiandienos ekologijos šaknys – senojoje gamtmeldystėje.

M. G. Nuo mažens promočiuotė mane mokindavo katalikybės. Tačiau katalikų bažnyčia man atrodė šalta, o šventųjų statulos tiesiog gąsdino. Kai suėjo devyneri, pradėjau lankyti pamokas Šventajai komunjai priimti, Biblijos pasakojimai apie vaikų žudymą, peklos grėsmę dar labiau įbaugino. Prieš septynetą metų vežamas į Ameriką, baisiai bijojau, kad tik nepatekčiau į pragarą ir kad būdamas svetimoj šaly, kur kunigai lietuviškai nesupranta, negalėsiu atlikti išpažinties. Peržengęs paauglystę, tos baimės atsikračiau, bet katalikų bažnyčia paliko nuošaly. Tuo metu blaviai įvertinau jų dogmos mokymo strategiją kaip psichologinį terorizmą. Pradėjau domėtis filosofija, knygomis. Vienoje iš jų (rašytojas Svami Premananda) buvo nusakytas santykis tarp sielos ir Dievo. Dievas ten aiškinamas ne kaip antropomorfinė visagalė būtybė, o kaip dvasinis idealas, „amžinoji visatos realybė, visumos šventoji esmė“, randama viduje, savo sieloje. Taip pradėjau ieškoti tos Dievo sampratos, kurią man mano siela atskleistų...

J. T. Yra ir dorovės srity niša. Krikščionybėje susitelkiama tik į žmogų, jo problemas, ryšį tik tarp žmonių, aplinka ten – vien priemonė, žaliava: lentoms, duonai... Taigi – savotiška tuštuma. Tokia nuostata atskyrė žmogų nuo gamtos, padarė jį vienišą. O pagal senąją tradiciją – visur pilna pilnavertės, pilnateisės gyvybės. Mūsų – visapusiškesnis, pilnesnis, dorovinis ryšys su pasauliu. Tai žmogaus sielai teikia darnos, pilnatvės, ramumo.

L. G. Kokia dalimi apsisprendimą už senąjį tikėjimą nulemia tai, kad gal kitąkart žmogaus dvasia negali priimti krikščioniškojo, nes žino – neteisingumu įvestojo: žudant, laužant, naikinant, per jėgą, grobiant, nutautinant...

Romuvos apeiginio folkloro grupė „Kūlgrinda“ prie Gedimino kapo kalno aukuro Vilniuje. Iš I. ir J. Trinkūnų asmeninio archyvo

J. T. Manau, labai nemenka. Krikščionybė į Lietuvą brovėsi 400 metų, skaičiuojant nuo pirmojo misionieriaus čia, Vaitiekaus. Visų jos skleidėjų, nešėjų pozicija buvo tik agresyvi, aiškiai nusakyta jau ir minėto Vaitiekaus: einu į pagonių kraštą, sunaikinsiu jų dievus, išgriausiu jų balvonus...

J. V. Aš asmeniškai dėl to nuolat jaučiu labai didelę nuoskaudą, kuri iš esmės ir atvedė mane prie senosios tikybos. Pirmiausia pradėjau domėtis: ką sunaikino, kodėl – prievarta, ką iš mūsų atėmė, kodėl draudė, ko netekom, kuo nusurdom, kur tai dabar...

M. G. (...) Ieškojau, kas būtų tyra, neapšnerkšta Katalikų Bažnyčios praeitimi, terorizmu (Kryžiaus karai, ispanų vykdyti genocidai Pietų Amerikoje religijos vardu). Tai aš mačiau induizme, kuris niekad nieko nekonvertavo per jėgą, tačiau jis man vis tiek buvo svetimas, persunktas specifinėmis filosofinėmis, pusiau dogmatinėmis užuominomis. Ieškojau būtent to tikėjimo, kuris atitiktų mano veiksmus, sąmonę ir pasąmonę. Taip atradau senąjį baltiškąjį tikėjimą. Jis man buvo savas, įprastas pirmiausia tradicijom: Kūčiom, Rasos švente, Užgavėnėm, Velykom... Visos šios šventės mano atmintyje išsilaikė kaip gamtos pokyčių ir dvasinio pokylio dienos, visad veikiančios per papročius, įsigilinimą į gamtos permainas. Taip atradau savo vietą ir tautoje, ir gamtoje, ir visatoje.

L. G. J. Trinkūno būsimos knygos „Baltų tikėjimas“ rankraštį parašyta: „Senameldišką tikyba sudaro žinojimas, tikėjimas bei gyvenimo būdas“. Gal galėtumėt paaiškinti, ką – „žinot“, kuo – „tikit“, kaip – „gyvenat“?

J. T. Senovėj žinojimas, tikėjimas, gyvenimo būdas suda-

rė vieną nedalomą visumą. Bet naujieji laikai tarsi suskaldė gyvenimą į atskiras sritis: mokslo, tikybos, meno, gyvenimo būdo... (Tarp kitko, todėl dažnai net vadinantys save labai tikinčiais, pasimeldę, atidavę duoklę tikybai, vėl gyvena taip, tarsi visai nebūtų Dešimties Dievo įsakymų.) „Žinojimas“ mums pirmiausia reiškia tradicijos pažinimą, studijavimą.

L. G. Krikščionys išpažįsta: „Tikiu į Dievą Tėvą, dangaus ir žemės sutvėrėją...“ Kaip savąjį tikėjimo sritį nusakytumėt?

J. T. Jokiu būdu nenorim tikėjimo „suvesti“ į kokius nors apibūdinimus. O nuo savęs pasakysiu pirmiausia taip: „Aš tikiu... į mūsų tikėjimą“. Nesijuok!.. Paklausk. Dažnai ginčijamės su mums nepritariančiais, kurie vis primena: nieko toj jūsų tikyboj nėra. Tada sakau: o aš turiu savyje tikėjimą. Jis manyje gyvena, gyvas. Tai būtent tikėjimas. Ir jis – yra. Gal kada nors „pavirs“ raštais, knygomis. Bet tai jau bus antriniai, išvestiniai dalykai, tai bus vėliau. O pirminis – tikėjimo aktas, tikėjimo turėjimas savyje. Aš taip suprantu.

L. G. Vis dėlto mąstymu gyvenančiųjų žmonių amžiuje labai rūpėtų žinot, kuo būtent tie pagonys tiki, kur jų dvasin-gumo, tikėjimo esmės šaltinis...

J. V. Mums labai reikšmingas žodis žinija (kaip ir – žinys), jame telpa visa, kas buvo išvardinta – žinojimas, tikėjimas ir gyvenimo būdas. Krikščionybė išnaikino žinių luomą, bet ne tikinčiuosius: prie buvusių šventųjų akmenų pastatė kryžius, koplytėles, žmonės ėjo, meldėsi dvigubais vardais – tai „Marija“, tai „Aušros žvaigždė šviesioji“, tai „Vėlinas“, tai koks šventasis... Pamažu pasikeitė vardai, tikėjimas, bet jo išraiškos dalis – išliko: dabar negalima būtų krikščionybės „išpilti su visom pamazgom, neišmetus berniuko“.

Mūsų, kaip ir visų tikėjimų, pagrindinė paskirtis: padėti žmogui atgauti dvasinę pusiausvyrą. Krikščioniški pavidalai man šia prasme nepadeda, todėl kreipiuosi į senuosius. Atgauti dvasinę pusiausvyrą padeda – liaudies daina. Jų turim kiekvienam atvejui: vestuvėms, laidotuvėms, krikštynomis... Jos nesurašytos atskiru šventraščiu, bet jų yra bendrame mūsų kultūros aruode, ir mes mokam iš jo atrinkt. Štai mirė N. Vėlius – buvo giedotos giesmės, kurios ir jam patiko, ir pagal mūsų tikėjimą pritinka... Žmonės ateina, kreipiasi: noriu situuoti senuoju būdu, nenoriu – į bažnyčią... Prašom, visas apeigas turim!

I. T. Turim šventas vietas, šventą Ugnį, apeigas...

L. G. O kas turėta omeny tikybos neatskiriama dalimi įvardijant „gyvenimo būdą“?

J. V. Tai reiškia: kaip tiki, taip turi ir gyventi.

L. G. Jūsų tikėjimo nuostatom – kaip?

J. V. Pirmiausia – būtina domėtis tradicija, ja vadovautis. Tūn daug reikšmės teikiame tautosakai, liaudies dainai...

I. T. Labai jaučiu liaudies dainavimo meditacinį poveikį. Ypač daug dvasingumo liaudies dainų muzikinėje išraiškoj...

L. G. Labai ašiprašau, gal būsiu įkyrus, bet man atrodo, neišsemiam „tikėjimo punkto“. Juk tos dainos, senieji papročiai, tautodailė ir visa kita – tikėjimo tik išraiška, tam tikri ženklai, bet ne pati tikyba, ne jos esmė ar dvasingumo šaltinis, objektas...

J. T. Tikėjimas mums – tradicijos išgryninimas, svetimų, primestų dalykų, neturinčių nieko bendra su tradicija, atsisojimas. Būtent tą grynąją tradiciją aš ir vadinu tikėjimu. Siekiame perprasti, kaip žmogus tradicijoje jaučia pasaulį, kas-

dienį gyvenimą, artimuosius, gamtą... Tokie dalykai neišmokstami, neiškalami iš knygų... Būti pagoniu (nemėgstu termino) – tai būti pačiu paprasčiausiu, normaliausiu, kasdieniškiausiu žmogumi, kuris džiaugiasi gyvenimu, tiki, kad jis yra ir geras, ir prasmingas, nuostabus – tegu su visais vargais, negalavimais. Pasakysiu, kaip aš asmeniškai jaučiu ir tikiu: nėra niekur ko nors geresnio už šį gyvenimą. Krikščionis aiškina: yra kažkur rojus, dangiška šviesa, skais-ta... Visai netikiu tuo... Nuostabumas – čia, žemėje, šiame gyvenime. Pagonys tikėjo būtent šiuo gyvenimu, juo visa savo žmogiškąja esme ir gyveno. Neatsitiktinai naujos religijos ėmė teigti, esą žemėje – tik regimybė, ašarų pakalnė, reikia atsiritoti, persikelti į kitą erdvę...

J. V. Galima tik pridurt, kad mūsų protėviai taip tikėjo šiuo gyvenimu, kad ir aname ruošėsi gyventi taip pat, kaip čia, todėl dėjo į kapą įnagių, ginklų: manė, po mirties šį gyvenimą tęs... Bet kurio tikėjimo pagrindinis klausimas – kaip suprantamas pomirtinis gyvenimas, sielos likimas... Turim atsakyti į šį klausimą, ir tada Liudvikui paaiškės, ar esam „laisvamaniai folkloristai“, kaip kai kas mus pavadina, ar tikintys žmonės... Vienas man kartą sako: „Aš ištyriau: esat etnikai, o religijos – nerasta...“ (Juokas ir juokas!) Matau, Liudvikas tai jaučia, todėl taip kimba prie šio klausimo. Taigi esmė: ar jaučiam sakralumą ir kaip sprendžiam gyvenimo ir mirties, sielos, klausimus.

L. G. Būtent to ir ruošiausi klausti...

J. T. Paskaityk G. Beresnevičiaus „Dausas“: kur keliauja mirusiųjų sielos? Vienos – paukščių takais, kitos į gėlelę įsikūnija – įvairovė kuo įstabiausia.

Romviečių jungtuvės. Iš I. ir J. Trinkūnų asmeninio archyvo

L. G. Bet negi ir dabar tuo tikit?

J. V. Mes tuo tikim.

J. T. Noriu paaiškinti ir dar vieną labai svarbų dalyką – apie būtent savo tikėjimą. Jonas gal tiki kitaip, bet tai nereikia, kad jis ne tos pačios, mūsų, tikybos... Naujųjų religijų išpažinėjai susirūpinę pirmiausia dėl savo asmens, savo sielos. Kiekvienas galvoja apie savo „dūšėlę“. Esu turbūt tipiškas klasikinis pagonis: mano pozicija – gentinė. Manau, kad pomirtinis ir šis gyvenimas yra – vienos genties (šiandien man tai – Lietuva) gyvavimas: vienų čia, kitų ten, bet visų bendras. Ir man visai nerūpi, kur aš po mirties atsidursiu, kur iškeliausiu: jokia reinkarnacija, metempsychozė manęs nedomina. Gyvendamas nuolat jaučiu ir mirusius, jų dvasią: liaudies dainose, mūsų bendroji istorijoje, žemėj, palikime... Man nieko daugiau ir nereikia. Aš įsitikinęs, žinau, kad po mirties keliausiu į mano genties bendrą pasaulį, kuriame visai nesvarbu kuo būsiu, bet – būsiu. Gal ir kuo konkrečiu atgimsiu, bet tai, sakau, nesvarbu...

M. G. Sutinku su Vydūno mintimi, jog kiekvienas žmogus, nepaisant jo oficialaus religinio statuso, turi savo unikalų tikėjimą, vis truputį kitokį, negu bet kurio kito žmogaus. Ir būtent taip senovės lietuvių pasaulėžiūra remiوسي – kaip pagrindu savo dvasiškumui brandinti. Mano individualūs filosofiniai mąstymai gali skirtis nuo kitų pagonių, tačiau mūsų pasaulėžiūra, šventumo samprata lieka tos pačios, baltiškos, mums prigimtos, išreiškiančios unikalų egzistencinį tikėjimą.

J. V. Mano įsivaizdavimas toks: jei nori, kad tęstum gyvenimą po mirties, turi suformuoti sielą: žmogus gimsta tik su pradais jos, su galimybe gyventi dvasinį gyvenimą, bet nebūtinai tokį gyvena. Taigi, jei žmogus gyvendamas sugeba „sutelkti“ sielą ir būsimam gyvenimui, – kūnas suyra, bet lieka kam atsiskirti, tęsti gyvenimą: yra siela, kurią nulėmė susikaupimas, „įtraukimas“ į save žinių, tikėjimo, gyvenimo būdo lygmenyse... Ir dar – Liudvikas tiesiog privalo paklausti: kokiam Dievui meldžiatės ir ko iš Jo prašot...

L. G. Bus. Bus ir apie dievus – visas klausimų pluoštas. Išspręskim pirma žemiškesnius dalykus. Išsemkim savo pačių pajautas, tikėjimą...

J. V. Ot, įdomu! Mums patiems bus įdomu... Kaip – atradimas...

I. T. Labai jaučiu savo mirusius artimuosius. Tikrąją žodžio prasme – jaučiu... Tik tai nenusakoma...

J. V. Noriu pakartot žodžius apie bet kurio tikėjimo, tuo pačiu mūsų šoko, esmę: tikėjimas geras tas, kuris palengvina žmogui dvasines kančias, atstato dvasinę pusiausvyrą. Tikėt galima kuo tik nori. Galima – arbatinuku: liet ant galvos vandenį iš jo, užuot ėjus prie švento altoriaus. Galima, jeigu tik žmogui tai padeda atgauti dvasios pusiausvyrą. Bet mes ne iš arbatinuko liejam: mes prisilaikom senųjų lietuviškų pavaldų – materialių, žodinių, dvasinių, simbolinių išraiškų...

J. T. Dėl „arbatinuko“... Yra visas pluoštas sakmių: važiuoja kunigas ir mato, kaip berniukas šokinėja per griovį: šoka į vieną pusę – „čia Tau, Dieve“, šoka į kitą – „čia man, Dieve“. Taip meldžiasi. Kunigas subara, pamoko, kaip „reikia“ melstis, nuvažiuoja, bet pamato, kad tas vaikas vandeniui eina (!), ir grįžęs atšaukia savo mokymą: „Kaip meldeisi, taip ir melskis“. Fantastiška saktmė! Parodo, kad tikras tikė-

jimas – prigimtinis, o ne išmoktas. Kituose tos saktmės variantuose pasakojama, kaip tas „šokinėtojas“, pamokytas maldų, nueina į bažnyčią – ir namiškiai jo jau nebesulaukia: įprastai ėjęs namo per vandenį, nuskendo... Saktmės mintis: primestas tikėjimas – nebe šventas.

J. V. Dar kas mums labai svarbu. Krikščionys žvilgsnį kreipia į Rytus (Lietuvos krikščionys – į Vakarus), ieškodami ten šventumo, o mes sakom: šventumas čia, savo žemėj. Mums šventi, tarkim, piliakalniai, kur gal sudegę, pralieję kraują mūsų protėviai, šventos alkviets, akmenys, o krikščionys būtinai važiuos į Izraelį pasivaikščioti po žydų žemę ir tik ten jaus šventumą. Čia, Lietuvoj, jiems – tik istorijos, kultūros praeitis. Mums šventa čia.

L. G. Minėtoji būsimoji knygoj užsimenama: „Gamtos, dievų, tėviškės, protėvių šventumo gerbimas, santykis su šventumu senojoje tikyboje labai svarbūs“.

J. T. Taip, šventumas dar svarbiau ir už Dievo sąvoką, nes daug universalesnis. Baltiškasis šventumas iš esmės skiriasi nuo krikščioniškojo. Tai pirmiausia gamtos, pasaulio, gyvybės ryškiausių, stipriausių apraiškų šventumas: šaltinių nesibaigiančio skaistumo, gyvybingumo, sprogstančių, žydinčių medžių... Mūsų šventumo apraiškos – šviesa, švėtėjimas, švarumas, gyvybė... O krikščionių šventumas peržengia gyvybės erdvę, pereina į anapus. Gyvų šventųjų jie neturi ir negali turėti: visi – mirę, nukankinti, nutolę... Ir pats jų Dievas pasikėlęs iš šito pasaulio...

J. V. Šventumas atsiranda iš sureikšminimo. Štai – atsitrenkė paukštis į langą: gali suprast tai kaip buitinį dalyką, o gali ir kaip šventą, kaip žinią iš Dievo ir pan. Duona, ugnis, vanduo, buitiskai žiūrint, – viskas nešventa, spjauk nors tris kartus... Bet mes manom – tai šventa. Kad taip manytum, reikia būt sukaupusiam daugybę prietarų, tikėjimų – žinių! Mums tai labai svarbu: žinai, kas su kuo susiję, – žinai, kad tai neeilinis ženklas... Tokia ir šventės prigimtis: kai laikas paskelbiamas, laikomas neeiliniu. Mūsų tikėjimo šventės nesiejamos su istorija, memorialinėm datom, o su pačiu laiku, jo sureikšminimu. Mes ŽINOM, kad tai šventas laikas: saulė verčias, gamta atgimsta, gamta apmiršta... Sureikšmintus reiškinius, daiktus (susietus ir su mūsų istorija, tautos, tikėjimo išlikimu) mes ir laikom šventais.

J. T. Su šventumu yra grįžtamasis ryšys. Pradžioj, žinoma, būtinas tikėjimo aktas: tarkim, kad šis akmuo yra galin-gas, šventas. Bet vėliau, po daugelio apeigų, tas akmuo objektyviai įgauna tam tikrą krūvį, ir jau pats veikia į žmogų: saktum, tampa šventas.

J. V. Bet tas šventumas – kiekvienam savas, matyt, nelygu kuo žmogus tiki. Nesenai pirmą kartą buvau Aušros Vartų bažnyčioj: užlipom laiptais prie Marijos paveikslo – ir ten vos nenualpau. Man pasidarė bloga! Atsirėmiau prie sienos... Jokios neapykantos tai vietai neslėpiau, atėjau tik su teigiama nuostata... Juk ten turėtų būti gera, bet štai mūsų ta vieta, matyt, nepriima...

I. T. Gal negerai, kad krikščionybę vis užkliūdom. Bet norim ar ne, tenka su kažkuo save lygint. Juk nesam vieninteliai...

L. G. Na, apie šventumą gal kiek apsisukom. Ateina, kaip Jonas jau buvo pasiilgęs, – dievų eilė. Visokio tikėjimo pagrindas, atrama – Dievas, dievai, kuriuos nepakanka tik gerbti,

jais reikia tikėt. Kas, kur jūsų Dievas, kas jūsų šventų švenčiausia? Kaip Jį (Tai) įvardinat? Koks jūsų santykis su senaisiais dievais?

J. T. Prie savo tikėjimo einam ne nuo dievų: jie tėra tikėjimo, tradicijos išdava – antriniai. Tik tada, kai tu gyveni tradicija, sutapęs su jos pilnatve, – ateina ir dievai su savo reikšme, simbolika. Mūsų lietuviškieji dievai – savaiminiai, nesukonstruoti, sąmonėje įkūnijantys tam tikras galias, siejant išorinį, dvasinį, dieviškąjį ir žmogaus, jo genties pasaulius. Tipiškiausias mūsų – Perkūnas. Ir iki šiol jis gyvas. Tačiau jei žmogaus sąmonė atitrūksta nuo Jo, nesikreipiama į Jį, Jis kažkur yra, bet – tik tiek. Tereikia Jam skirti dvasios dėmesio, tuoj pat atsiranda ryšys: Perkūnas tarsi atsiveria, pasidaro veikiantis. Dievai nėra nuo žmogaus nepriklausomi, kažkur erdvėje esantys, jie būtinai susiję su žmogumi, gentimi, tauta: sudaro su jais bendrą dvasinį lauką, veikia sutartinai su tais, kurie juos išpažįsta. G. Beresnevičius peržvelgė lietuvių poetų kūrybą: Perkūno simbolikos ten apstu. Taigi ryšys su Juo ir šiandien sąsąmonėje gyvas. Tas pat pasakytina ir apie kitus mūsų dievus. Tik noriu atkreipti dėmesį: nesubuitinkim jų, nesupaprastinkim, nesupraskim siaurai. Klaida manyti, kad Perkūnas – tik griaustinis, kas tėra vienas, išorinis, Jo pasireiškimo ženklas.

I. T. Ryšys su dievais vėlgi – abipusis. Kuo daugiau žmonių sąmoningai į mūsų dievus kreipsis, tuo jie labiau stiprės. Jie kaip ir mirę žmonės: gyvi tol, kol juos prisimename, paveikūs tik bendraujant su jais.

J. T. „Čia Tau, Dieve, čia man, Dieve“. Bet ir tokio santykio nereikia suprasti šiuolaikine, sakytum, komercine prasme. Formulė nusako tik abipusę pagarbą ir geranoriškumą.

J. V. Manau, mūsų dievai šiandien snūduriuoja, kaip bet kas, į ką niekas nesikreipia pagalbos... Todėl pradėdami apeigas, dažnai skiriam dėmesio – atsiprašyt, pažadint, užmegzt nutrūkusį ryšį su Dievu: mes Tave užmiršom, atsiprašome, norime vėl užmegzti ryšį... Mūsų kultūrinėje terpėje, kurioje „žinios, tikėjimas, gyvenimo būdas“ sudaro visumą, dievų vardai – Perkūno, Žemynos, Laimos ir kitų – yra kaip raktai toms galioms, kuriomis tikime, tų galių atrakinimui. Ir kuo daugiau bus taip tikinčiųjų, panašiai gyvenančiųjų, panašias žinias turinčiųjų, tuo šitokio Žodžio, Dievo vardo, to Rakto, paminėjimas turės svaresnę galią, padedančią mums. Religiją įsivaizduoju kaip žmogaus psichikos, dvasios tąsą į Kosmosą. Tai galiausiai pats Žmogus. Jei jame žlugo senųjų žinių sistema, tikėjimų, ženklų požymių visuma – Perkūno vardas nieko nereiškia, panašiai lyg būtų į lauką išmestos durys, ant kurių užrašyta „Perkūnas“. Tokios niekur neveda. Bet jei mes atkuriamo tikėjimo rūmą – atrakini duris ir patenki į Perkūno, prasmingo kaip dievybė, kambarį...

J. T. Vienas iš svarbiausių Perkūno pažadinimo aktų – ši pavasarį per Jorę Perkūno šventyklos Kulionyse prie dangaus šviesulių stebyklos kertinio akmens padėjimas. Mums tai labai svarbus XXI-ojo amžiaus pradžios ženklas. Noriu atkreipti dėmesį, esam savo žemėje, ir todėl nors į savo dievus kreipiasi nedaugelis, čia jiems labai daug kas padeda, teikia keleriopos stiprybės.

J. V. Labai gerai sakai, visą laiką tai jaučiu... Čia į tave viskas nuolat kreipiasi – ir akmenys, ir vėlės: čia viskas tavo. Ir tada dar drąsiau kreipiesi į juos ir gauni malonių...

L. G. Atokvėpiui pakalbėkim apie tas „malones“, kasdienybę, buitį. Kokia istorija su jūsų įregistravimu?

J. T. Pagaliau – viskas gerai: prieš savaitę, 2000 05 23, esam įregistruoti kaip teisėta Baltų tikėjimo bendruomenė Romuva. Bet – tik bendruomenė. Reikia žengti toliau – bendrijos link, be to, laukia kova Seime už tradicinės religijos statusą, nes tebelaikomi netradiciniais. Pas mus tradiciniai – tarkim, karaimų, totorių tikėjimai, o pagonys dar nesuvoikiami kaip tradiciniai (!).

L. G. Bet tautiškumo atgimimo tarpsniais, atrodo, būdavo visada gana reikšmingi.

J. T. Klausyk: kai tik vyksta svarbūs Lietuvai įvykiai, būtinai prisimenama pagoniškoji tradicija, kuri net pasidaro esmine. Lietuviškasis XIX-ojo amžiaus vidurio Atgimimas savaime pažadino ir senojo tikėjimo paieškas. Vienas iš pirmųjų ir aktyviausias šia prasme buvo Andrius Vištelis, aušrininkas: pasiskelbė esąs pagonis, Ugnį kūreno... Iki XX a. pr. Nepriklausomybės paskelbimo jau buvo susiformavęs labai reikšmingas senojo tikėjimo judėjimas. Vien S. Daukanto, Vydūno vardai, M. K. Čiurlionio, K. Šimonio paveikslų simbolika daug ką liudija! Ir Nepriklausomybė buvo peršmelkta senove, pagonybe: ant pašto ženklų aukurai... Tas pat prieš dešimt metų: labai dažnai buvom kviečiami į Sąjūdžio renginius, net prezidento vėliavos pašventinimo apeigų dalyvavom... Bet kai tik baigėsi pereinamasis laikotarpis – jau girdim burbėjimą: ai, kokios ten apeigos – netikros, apsišaukėlių, nesąmonė...

L. G. O koks požiūris kitur Europoje?

J. T. Daug kur panašus: žmonės įpratinti prie nuomonės, esą pagonybė – seniai nualinta. Bet, tarkim, Islandijoje yra oficialiai pripažinta pagoniškoji religija, Norvegijoje, Belgijoje.

M. G. Manau, Romuva yra reikalinga ir tam, kad sudarytų užsienio lietuviams geriausias sąlygas puoselėti tautiškumą. Net jei tikėjimo klausimas tiesiogiai nebūtų paliečiamas, turi būti palaikomos autentiškos tradicijos, o Romuva kaip tik rūpinasi autentiškumu ir kuo tyresniu lietuviškumu.

L. G. Kas teikia tikėjimo ateitimi?

J. T. Įsitikinimas... O dabar – tikriausiai dar ir Liudviko pastangos...

L. G. Juokas – puikus dalykas, bet sakykit, kas jums altorius, kas jums šventų švenčiausia?

I. T. Aukuras. Ugnis.

J. V. ... ir Vanduo, ir Žemė mums gali būti altorius, bet Ugnis – svarbų svarbiausia.

L. G. J. Dluogošo kronikoj rašoma, kad ugnis buvo lyg tarpininkė tarp dievų ir žmonių, kūrenta nuolat, ir jos užgesinimas reiškę katastrofą... Ogi jūs – net Ugnies nekūrenat! Svarbiausioji apeiga – ir neatliekama! Ar galima tad kalbėti apie tikybą...

I. T. Taip, mums tai būtų nuostabu. Bet savaitę per metus Romuvos stovyklose Ugnis kūrenama nuolat: su apeigom užkuriam, užgesinam. Ir tai sukuria nepakartojamą dvasinį lauką, kurio poveikį jaučiam visus metus... Bet Lietuvoje yra ir Ugnis, deganti dieną naktį jau keleri metai: Adolfo Gedvilo sodyboje Ryškėnuose prie Telšių.

J. V. Aišku, siektina kūrenti Amžinąją Ugnį, bet mes nesureikšminam šventumo tradicinio materialaus pavidalo. Esme: siektina pastovios šventos ugnies degimo ta prasme,

Nešamas kertinis akmuo būsimajai Perkūno šventykiai Kulionyse, Molėtų rajone.

Šventinamas kertinis akmuo būsimajai Perkūno šventykiai Kulionyse, Molėtų rajone. *V. Ridiko nuotraukos*

kad nuolat veiktų šventvietė, šventykla, kur žmogus visada, dieną ar naktį, galėtų surasti žmogų, žinį, pasiruošusį išklausyti, padėti...

L. G. Išriškite dar vieną „mazgelį“, kuris, manau, daugeliui abejojančiųjų jumis veržia kaklą. Teigiate, esą jūsų tikėjimas – tradicinis, prigimtinis. Ir tai, ko gero, tiesa... Bet jo

pasireiškimas, išorinis pavidalas – aiškiai dirbtinis, sakytum, išgalvotas, naujai sukuriamas ir nėra tradicinių senųjų apeigų (juk jų niekas nežino) tiesioginė tąsa. Argi ne taip?

J. T. Ką reiškia – „tradicija“? Ar tai – kartojimas to paties, kas daryta, tarkim, prieš aštuonis šimtus metų ar anksčiau? Mums, aišku, labai trūksta tiesioginio perdavimo. Tačiau mes, vadovaudamiesi nuojauta, intuicija, – štai elgiamės taip, o ne kitaip: kūrenam Ugnį, barstom druska, sudainuojam sutartinę... Jei mes šitai darydami patiriam darnos jausmą, nejučiam svetimumo, nedarnumo, reiškia, elgiamės pagal tradiciją... Negalim tiksliai atkurti senųjų apeigų, bet galim jas intuityviai bei remdamiesi turimu žinojimu atpažinti...

I. T. ... atpažinti, kas yra artima ir tuo būdu – atrasti.

L. G. Bet toks tradicijos supratimas labai greit gali nuvesti „į lankas“.

I. T. Esam tarp žmonių ir esam vertinami: jei darai visiškas nesąmones, kiti tau apie tai būtinai pasakys, atmes, liksi vienas.

J. V. Nuklysti neleidžia žinojimas. Būtent todėl kiekvienas iš mūsų – šioks toks etninės kultūros tyrinėtojas.

L. G. Kronikose, etnografijos šaltiniuose yra apeigų aprašų, kuriais gal puikiai galėtumėt pasinaudoti...

J. T. Yra, tik ne viskuo galima ir reikia sekti. Štai – Kęstučio priesaika: tariami tam tikri žodžiai, metamas peilis į jautį... Mums tokie dalykai nepriimtini. Bet yra mirusiųjų paminėjimo alkose, giraitėse ir kiti aprašymai, tokiais būtinai pasinaudojam.

L. G. Jums vienas iš senos tikybos pažinimo šaltinių gal galėtų būti ir pati Katalikų Bažnyčia, kuri, žinom, daugeliu atveju tik perkeitė, pervardino senąsias šventes, papročius, apeigas...

J. V. Turim stebėt ne tik Katalikų Bažnyčios apeigas, papročius, bet ir daugelio kitų tikėjimų – senųjų indų, aborigenų: kad geriau suprastum savąjį, kad tai padėtų atkurti buvusią mūsų tikėjimo sistemą, išsklaidytą fragmentais.

J. T. Jau minėjau: žmonės ir po krikšto liko tokie patys. Prie Užpalių yra įspūdingas Krokulės šaltinis, nuo senovės laikytas šventu. Girdėjau pasakojant, kad visai neseniai šventės metu moterys susirinko prie jo, sėmė į butelius vandens – kaip švento. Bet štai atėjo kunigas, pamatė, kas daroma, pradėjo šventinti, šlakstyti, krapyti tą šaltinį, žmonės išpilinėjo pasemtą vandenį, sėmė dar kartą – jau kunigo pašventintą... Akivaizdu: bažnyčia ir iki šiol senąjį šventumą stengiasi tik nusavinti...

L. G. Bažnyčioj per apeigas yra „pats pakylėjimas“ – šventų švenčiausias... Ar turit jūs tokį?

I. T. Ten tas pakylėjimas iš anksto numatytas, privalomas apeigos metas. O mūsų apeigų praktikoj – nėra, sakytum, „suplanuoto“ tokio dalyko. Jį galima įvardinti kaip darnos pajutimo kulminaciją, kuri dažnai „sukrečia“ visai netikėtai: priklauso nuo žmonių nusiteikimo, vietovės, apeigos įtaigumo, oro...

L. G. Jūsų sambūriuose, apeigose būtinai skamba liaudies dainos. Jas vadinat net savotišku baltų šventraščiu.

J. T. Esam sudarę rinkinius dainų, pritaikytų mūsų apeigai: lemia dainos turinys, prasmė. Mums tai – giesmės. Giedodami savo nusiteikimu suteikiame joms ir šventumo prasmę. Jonas minėjo apie akmenį: suteiki šventumo, ir tas ak-

muo atitinkamai „duoda gražos“. Taip ir liaudies daina. Tai labai „stiprus“ šventumo šaltinis.

I. T. Tuo mes ne daug ką „išrandam“. Juk senosios dainos, sutartinės, dzūkų vienbalsės, akivaizdu, buvo sakralinės, giedotos apeigose, jos dabar ne tik mums turi šventumo poveikį. To niekas nepaneigtų.

L. G. Kiek esu buvęs jūsų sueigose, pradžioj būtinai giedat:

Šalia kelio jovaras stovėjo.
Iš po šaknų – skambantys kankleliai,
Per vidurį – dūzgiančios bitelės,
Viršūnėlėj – sakalo vaikeliai...

Kodėl – būtent šią? Ką ji jums liudija, ką pasako, iš kokių gal, jūsų supratimu, dvasios gelmių kilus?

J. T. Ją galima vadinti kosmologine giesme. Čia pateikiama pasaulio struktūra. Medis – universaliausias, mums labai svarbus pasaulio simbolis. Labai svarbi ir giesmės idėja: teikiama visiškai vienoda reikšmė visoms pasaulio sferoms – požemiui, kamienui, viršūnei. Ta prasme – tai būtent mūsų tikėjimo, pasaulėvaizdžio tobuliausia išraiška, nes naujieji tikėjimai sureikšmina dažniausiai tik vieną kurią pasaulio sferą, visa kita sumenkindami arba atmesdami. Ir dar, kas ypač įdomu, o mums – svarbu: žinių, žinojimo („skambančių kanklelių“) sritis – pagrindas („iš po šaknų“)! O tai – ir protėvių šalis.

L. G. Visi norim tikėti ateitimi. Kaip jūs grindžiat savo tikybos perspektyvumą, kuo ji galėtų prisidėti gal ir prie „pasaulio atsinaujinimo“ (savo būsimoj knygutėj nevingiat tos minties)? Kokios tam jūsų tikybos dvasinės prielaidos?

J. T. Mano supratimu, didžiausia pagoniškojo judėjimo vertė – tai asmenybės, žmogaus savarankiškumas ir laisvumas. Jokių būdu mes nemanom, kad visi Romuvos žmonės turi kaip papūgos kartoti išsakytas dogmas, tiesas ir pagal jas elgtis. Kiekvienas žmogus čia – savarankiškas. Viena, ką pas mus reikia suprasti, – tradicijas, ir reikia jų laikytis. O kaip – kiekvieno laisva valia. Atskiros grupės (susiburiančios kitąkart net bendros tarmės pagrindu) jokių būdu neprivalo atlikinėti taip pat, tokias pačias apeigas, kaip, sakykim, Vilniuje. Esam visiškai laisvų sąmonių žmonių dvasinis judėjimas.

M. G. Vertinu baltiškąjį tikėjimą iš moralinės ir istorinės perspektyvos. Baltai niekada nevertė savo kaimynų konvertuotis į baltiškąjį tikėjimą, visada demonstravo religinę toleranciją. Tai kelia šio tikėjimo moralinį vertingumą pasaulio kontekste, juk krikščionys ir musulmonai iki šiol nedaug išsiugdė tolerancijos kitoms religijoms. Svarbu, man atrodo, jog senasis tikėjimas buvo išsaugotas lietuvių žemdirbių tradicijose, o ne per valstybinę prievartą. Išlikę doros ir darnos sampratos parodo šio tikėjimo moralines vertybes, bet anaipatol nereiškia dogmos.

J. T. Mums ir jokia hierarchija visiškai nepriimtina. Pagoniškojo tikėjimo sambūriuose pabrėžiamas nedogmatiškumas, žmonių laisvumas. Matau būtent tokios tikėjimo sistemos perspektyvumą. Žmonija linksta ne į suvartytas, organizuotas kariuomenės būklę, o į laisvų žmonių veikimo ir gyvenimo būdus...

L. G. Nebūtumėt savimi, jei nejustumėt gyveną dvasiškai svariai, turtingai. Ar ne taip? Kas teikia tos pilnatvės, sva-
rumo, šviesumo?

J. T. Darnos, harmonijos siekimas. Su darnos būvio išgyvenimu susijęs gėris, laimė... Darna – ir kai skirtingumai ima vienas prie kito derėti. Manome, kad būtent mūsų, lietuviškas, darnos supratimas yra ypač subtilus. Tai gerai paliudyta M. Zavjalovos straipsny („Liaudies kultūroj“) apie mūsų, rusų ir baltarusių užkalbėjimus: lietuviai nuo gyvatės įgėlimo kalba labai malonias maldeles, malonybiškai kreipiasi į gyvatę – „blizguonėle, atitrauk savo žandelį“, o rusai – įsako, koneveikia tą gyvatę.

I. T. Dar apie darną: be tikėjimo, kuris atspindėtų tavo tautinę sąvastį, savimone, esi nevientisas, ne visai „darnus“. Jei, būdamas lietuvis, laikaisi svetimos tikybos, reiškia, negali pajusti darnos, nes „pilnas“, o „suiręs“: truputį toks, truputį kitoks. Taigi ir ta prasme mes siekiame darnos.

L. G. Ar pagalvojat apie tai, ką turėtume, kokie būtume, jei nežinoma is tebuklais mums būtų pavykę išlaikyti senąjį tikėjimą?

J. T. Kai pasvarstau, kodėl čia išsiplėtojo krikščionybė, sunaikino senąsias religijas, man vis pasirodo, kad turbūt yra kokia aukščiausia valia, dėsningumai, kad turėjo įvykti, išsipildyti štai šitas tarpsnis – krikščionybės. Tai nei klaida, nei pikta invazija. Jei taip įvyko, matyt, taip ir turėjo būti. Bet kitas dalykas, – tai tik vienas tarpsnis, kuris jau baigiasi. Taip aš manau. O senoji tradicija nėra sunaikinta. Ji tik savotiškai apvalyta, perkeista, dabar visai nauju lygmeniu mes galim ją tęsti...

J. V. Ačiū už klausimą, nes privertė pagalvoti, apie ką niekad nepagalvoji, nes nedėkinga svarstyti, „kas būtų, jei...“ Bet įsivaizduokim: Lietuva, be abejo, turėtų tiek pat tonų lietuviškos „mahabharatos“, savų dvasinių raštų, nes raštija atsirastų ir be krikščionybės ir žiniai viską surašytų. Maironis nebūtų parašęs eilėraščio apie „senelį iš kapų milžinų“, jo kūriniai būtų persmelkti ne to senojo „žinojimo“ ilgesio, o pačio „žinojimo“, aš seniai būčiau žinys, žinyčioj skleidžiantis mūsų Mokymą... Lietuvių mitologai tyrinėtų pačius kūrinius, tekstus, mitus, o dabar terankiojam atplaišas ir spēliones...

I. T. ... būtume lygiaverčiai japonams, indams...

J. V. ... vaikščiotume per vandenį neskęsdami, o dabar, deja, – ir skęstame...

Those walking over the water

Inija Trinkūnienė, Jonas Trinkūnas, Jonas Vaiškūnas, members of the Romuva community for faith of the Balts and Martynas Girčys, a student of the Meryland University speak of their perception of the ancient Lithuanian belief and explain in what way it is confessed by them. The Community for faith of the Balts is trying to formulate its philosophical ideas and rites. Up to them, the life in this world is a striving for the harmony with regard to the tradition and nature. Their religion consists of three main parts: such as the knowing (understood as the studying of the tradition), the believing (it is explained in such words „believe your own faith“), and the way of life (to live according one's own conviction, resolution). Their rites are usually accompanied by Lithuanian folk songs. They have been interviewed by Liudvikas Giedraitis.